

Ponències

El desenvolupament d'estàndards de descripció internacionals i la segona edició de la norma ISAD (G)

Stefano Vitali

El desenvolupament d'estàndards de descripció ha estat probablement una de les fites més importants que ha assolit la comunitat arxivística internacional durant la darrera dècada.

Com a introducció a la meua intervenció sobre la segona edició de la norma ISAD (G) i les perspectives del procés de normalització amb vista als propers anys, m'agradaria dedicar uns breus moments a comentar com i per què ha estat possible aconseguir aquest objectiu tan significatiu. De fet, com vostès ja deuen saber prou bé, fins a mitjan anys vuitanta els arxivers de tot el món no creien que la consecució d'uns estàndards de descripció fos un objectiu gaire realista, i si ho creien així era per la manera com concebien la descripció arxivística.

Fins llavors sempre s'havia dit que cada fons tenia la seva pròpia organització i les seves pròpies característiques, i que era el resultat específic d'un procés històric únic, la qual cosa feia impossible trobar regles i mètodes susceptibles de dur a terme una descripció arxivística estàndard. A l'igual que els fons, també es considerava que cada instrument de descripció disposava de trets específics que li eren exclusius. Tot plegat feia que fos inútil intentar establir comparacions entre instruments de descripció diferents que pertanyien a fons també diversos.

Les raons per les quals ha estat possible que els arxivers canviessin d'opinió són de natura diversa, però crec que no és gaire difícil de veure que els incentius més eficaços per al desenvolupament dels estàndards arxivístics han estat tant la introducció de l'ordinador a les institucions arxivístiques, com l'aplicació de la informàtica per a la descripció dels fons arxivístics. Aquest ha estat sens dubte un esdeveniment molt enriquidor des de tots els punts de vista, tant d'ordre teòric com pràctic.

En primer lloc, el debat sobre com l'intercanvi d'informació i dades sobre arxius, que s'ha intensificat arran del ràpid creixement experimentat per Internet, ha contribuït enormement a plantejar quins són els instruments que permeten recollir i compartir descripcions arxivístiques entre diverses institucions tant a escala nacional com internacional. I,

d'aquí, se n'ha després la importància que tenen totes les qüestions relacionades amb els estàndards i, més concretament, els estàndards de descripció.

En segon lloc, la informàtica va proporcionar algunes eines conceptuals que permetien analitzar d'una manera molt nova la naturalesa i l'abast de la descripció arxivística. Així, el concepte de representació, juntament amb la descoberta que la descripció arxivística no era sinó la representació d'una entitat arxivística, va tenir-hi un paper clau. En efecte, en la mesura en què també són la representació d'entitats arxivístiques, les descripcions arxivístiques i les entitats comparteixen alguns trets comuns que es poden analitzar independentment de les característiques específiques de cada entitat descrita i dels atributs concrets de la tipologia dels instruments de descripció (com ara guies, inventaris, calendaris, etc.). I a través d'aquesta anàlisi formal es poden construir models. De fet, desenvolupar estàndards de descripció arxivística no vol dir altra cosa que desenvolupar models de representació compartida que poden ser més o menys abstractes depenent de l'amplitud de la realitat que pretenen representar. Per dir-ho en altres paraules, seran més o menys genèrics segons les dimensions de la comunitat arxivística que els elabori. Així doncs, tot i que és impossible normalitzar l'organització i l'estructura dels fons, sí que és possible d'elaborar models que permetin normalitzar-ne les representacions, és a dir, les descripcions.

En última instància, doncs, el procés dut a terme per l'ICA per establir estàndards de descripció arxivística internacionals es pot concebre com un intent de construir un model de representació d'entitats arxivístiques que tendeixi a ser al més genèric possible.

Quins són, doncs, els components principals del model de representació arxivística que s'ha proposat tant en la primera com en la segona edició de la norma ISAD (G)?

El principi bàsic és, sens dubte, el reconeixement de la naturalesa jeràrquica que té la descripció arxivística i que es veu reflectida en l'organització típica d'un fons. Cada fons té una estructura pròpia que es pot articular en almenys dos nivells (fons i unitats documentals) i, en general, també en tres o més nivells, que són els subfons o les seccions de fons, les sèries, les subsèries, etc. Això vol dir que, tal com és ben sabut, la descripció arxivística es du a terme de més general a més concret, de fons a tipus documental i unitats documentals. I, alhora, també vol dir que els nivells respectivament inferiors (per exemple, les unitats documentals), hereten la informació que s'ha introduït a nivells superiors (per exemple, a nivell de la sèrie).

D'aquest principi general deriven quatre regles, les anomenades *regles de descripció arxivística multinivell*. Aquestes regles, que controlen la manera d'organitzar correctament les descripcions de cada nivell, són les següents: descripció arxivística de més general a més concret, informació pertinent a nivell de la descripció, vinculació entre les des-

cripcions i no repetició de la informació. Crec que, com que són autoexplicatives i ben conegudes per tothom, no requereixen més aclariments.

A més d'això, la norma ISAD (G) identifica i defineix vint-i-sis (26) elements que es poden combinar per elaborar la descripció arxivística d'una entitat arxivística, independentment de la forma o el suport del seu material arxivístic. Aquests vint-i-sis elements estan organitzats en set àrees d'informació descriptiva (sis àrees en l'edició anterior): 1. Àrea d'Identificació i Localització; 2. Àrea de Context; 3. Àrea de Contingut i Estructura; 4. Àrea de Condicions d'Accés i Utilització; 5. Àrea de Documentació Associada; 6. Àrea de Notes, i 7. Àrea de Control de la Descripció.

Per a la descripció d'una entitat qualsevol no cal utilitzar tots i cadascun d'aquests elements de descripció. Així, una descripció arxivística pot presentar requisits concrets depenent de la característica del material arxivístic a descriure, del sistema de descripció arxivística utilitzat, etc. Tot i això, la norma ISAD (G) identifica sis elements que es consideren imprescindibles per a l'intercanvi internacional d'informació descriptiva, concretament: *a)* codi de referència; *b)* títol; *c)* productor; *d)* data/es; *e)* volum de la unitat de descripció, i *f)* nivell de descripció.

Evidentment, les regles de descripció arxivística multinivell també s'han d'aplicar a aquests elements imprescindibles, de manera que la informació introduïda a un nivell superior no s'hagi de repetir als altres nivells inferiors (per exemple, no repetir el nom del productor al nivell de la unitat documental si ja està correctament introduït al nivell del fons, ja que correspon al sistema especificar adientment que la unitat documental correspon al fons).

Les característiques principals de la norma ISAD (G) que acabo d'enumerar estan tan arrelades en els principis teòrics consensuats de la ciència arxivística, que no podien en cap cas ser sotmeses a modificació en el marc del procés de revisió dut a terme pel Comitè d'Estàndards de Descripció, que va ser nomenat durant el Congrés de l'ICA celebrat a Pequín el 1996 a fi de rellevar la Comissió Ad Hoc que s'havia encarregat de desenvolupar tant la norma ISAD (G) com l'ISAAR (CPF).

Com que en la introducció de l'esmentat document es comenten de manera sintètica cadascun dels passos que es van seguir per a la revisió de la norma ISAD (G), no en faré una enumeració detallada. Només voldria subratllar que l'èxit amb què la comunitat arxivística internacional va rebre la primera edició de la norma ISAD (G) ha estat confirmat pel gran nombre i l'elevada qualitat dels documents que s'han rebut amb comentaris i propostes d'esmena. De fet, al final del mes de setembre del 1998 la Secretaria de l'ICA/CDS havia rebut 33 informes de comitès nacionals, organismes i institucions de 25 països diferents. Tots aquests comentaris s'han recollit en un compendi que ocupa un total de 101 pàgines.

Tots els comentaris coincidien a reconèixer la importància i el valor altament teòric i pràctic de la norma ISAD (G). I aquest fet va contribuir

a reforçar l'opinió del Comitè que calia mantenir el marc general de la norma ISAD (G) sense introduir-hi canvis substancials. Pel que fa als elements de descripció, es pot dir que quasi tots els documents proposaven esmenes per als mateixos elements, com ara títol, data/es, documentació associada, abast i continguts, etc. Això va contribuir a facilitar la tasca del Comitè, ja que permetia identificar en quins punts i de quina manera la comunitat arxivística internacional sol·licitava esmenes i modificacions respecte de la norma.

Tot i que hi ha una gran continuïtat entre l'edició antiga i la nova, les millores que s'han introduït en la nova versió són moltes i significatives. A continuació intentaré presentar i explicar les més importants.

Una de les demandes més comunes que apareixien en un gran nombre dels documents que el Comitè va rebre feia referència a la necessitat d'aclarir la finalitat i els objectius de la norma ISAD (G) en qualitat d'estàndard internacional, així com la seva relació amb els estàndards de descripció arxivística nacionals. La resposta a aquesta demanda ha estat la inclusió en la norma ISAD (G) de gran part de la Declaració de Principis sobre la Descripció Arxivística, el primer document aprovat per la Comissió Ad Hoc sobre Estàndards de Descripció Arxivística el 1990. Aquest document és el menys conegut de tots el que ha produït aquesta comissió. Un dels punts que més se subratllaven en la Declaració era la concepció de la descripció arxivística com un procés dinàmic els continguts del qual poden ser modificats i millorats a partir d'un coneixement més ampli i aprofundit del context, els continguts i la història del material arxivístic descrit. Això és especialment cert gràcies als sistemes d'informació informatitzada que serveixen per integrar o seleccionar elements d'informació a demanda de l'usuari i alhora, actualitzar-los i modificar-los. També vol dir que cal distingir entre la descripció arxivística i els seus productes derivats, com ara guies, inventaris i instruments de descripció en general.

Cal dir que descripció i instruments de descripció no són la mateixa cosa. Els instruments de descripció es poden concebre com el resultat de processos de descripció: així, d'una mateixa descripció, se'n poden obtenir una sèrie d'instruments de descripció diferents que, tot i tenir el mateix contingut, tinguin un format diferent. Com a norma de descripció, l'ISAD (G) no defineix els formats de sortida o la manera com es poden presentar els elements de descripció, per exemple en inventaris, catàlegs, llistes, etc. Amb aquesta finalitat, l'ICA/CDS va constituir ara fa quatre anys un subcomitè específic la funció del qual era redactar una proposta de directrius per a la preparació d'instruments de descripció que complissin els requisits dels estàndards de descripció internacionals.

Però la descripció arxivística també es pot concebre com un procés dinàmic des d'un altre punt de vista. Tal com s'assenyala en la Introducció de la norma ISAD (G), "els elements específics d'informació sobre els materials arxivístics es registren a cada una de les fases de la

gestió (creació, valoració, adquisició, conservació, organització) per tal que, d'una banda, el material estigui conservat i controlat i, de l'altra, que sigui accessible en tot moment per a qualsevol persona que tingui el dret de consultar-lo. En el sentit més ampli del terme, la descripció arxivística inclou tots i cadascun dels elements d'informació independentment de la fase de gestió en què s'hagin identificat o establert."

En aquest enunciat es pot reconèixer clarament la influència de l'anomenada *teoria del cicle continu de la documentació*, desenvolupada per arxiviers australians. Tot i això, l'enfocament de la norma ISAD (G) pel que fa a la descripció arxivística se centra sobretot en els materials arxivístics a partir del moment en què han estat seleccionats per a la conservació, tot i que també es pot aplicar a fases prèvies o anteriors. Dit d'una altra manera, la norma ISAD (G) no se centra tant en els documents d'arxiu, sinó més aviat en en els arxius històrics, fins i tot si les regles es poden aplicar al material arxivístic en les altres fases prèvies del seu cicle de vida.

La introducció de la nova edició de la norma ISAD conté dos punts més que mereixen ser posats en relleu i comentats. El primer fa referència al paràgraf quart en què es diu el següent:

"Aquesta norma conté estàndards generals per a la descripció arxivística que són susceptibles de ser aplicats independentment de la forma o el suport del material arxivístic de què es tracti. Les regles que s'inclouen en aquesta norma no ofereixen directrius relatives a la descripció de materials especials, com ara segells, enregistraments de so o mapes, ja que hi ha manuals que proporcionen regles de descripció per a aquests tipus de materials. Aquesta norma, per tant, s'hauria d'utilitzar en conjunció amb aquests manuals per tal de fer possible una descripció adequada de materials de característiques especials."

L'enunciat anterior reflecteix la decisió que va adoptar el Comitè, després d'un debat extens i a fons sobre el tema, de no desenvolupar estàndards específics sobre materials de característiques especials, com ara mapes, fotografies, enregistraments audiovisuals, documents electrònics, etc. Aquesta decisió, que revocava la intenció primigènia anunciada en la carta de sol·licitud de revisió de la norma ISAD (G), responia a dues consideracions: d'una banda, el Comitè va decidir evitar el desenvolupament d'un nombre massa elevat d'estàndards, ja que solen requerir una activitat intensa a l'hora de mantenir-los actualitzats i compatibles entre ells (tal com actualment passa en l'àmbit bibliotecari pel que fa als tipus específics d'ISBD); d'altra banda, el Comitè va observar que els estàndards i els manuals elaborats tant per la comunitat arxivística com documentalista es poden adoptar amb èxit per descriure materials arxivístics de tipus particular a nivell de la unitat documental, mentre que per als nivells superiors es poden utilitzar estàndards de descripció arxivística de tipus general. Evidentment, els estàndards específics, especialment els que han estat elaborats per institucions de biblioteconomia i documentació, s'han d'adaptar a les característiques genè-

riques de la descripció arxivística, i sobretot, a la naturalesa jeràrquica de la descripció arxivística.

El segon punt que cal recordar, i que s'esmenta tot just al principi de la Introducció de la nova edició de la norma ISAD (G), és un aspecte clau sobre el qual cal insistir especialment. De fet, l'enunciat del primer paràgraf de la Introducció diu:

"Aquesta norma pretén proporcionar unes orientacions generals per a la preparació de la descripció arxivística i ha de ser utilitzada en conjunció amb les respectives normes nacionals o com a punt de partida per al desenvolupament de les normes nacionals."

El sentit d'aquest enunciat és ben clar: no es pot considerar que la norma ISAD (G) substitueix la normativa específica que cada comunitat arxivística nacional ha de desenvolupar per ella mateixa. Les normes internacionals solen ser per naturalesa massa genèriques i abstractes, i per tant no poden cobrir tot el ventall de necessitats concretes que cal tenir en compte per normalitzar la descripció arxivística a escala nacional. L'enunciat precedent és, doncs, una crida al desenvolupament d'estàndards de descripció arxivística nacionals. Aquest punt es considera tan important, que en la nova edició de la norma ISAD (G), en els textos relatius a molts dels elements de descripció, es fa referència als estàndards o les normatives nacionals. Es tracta del reconeixement explícit que cada comunitat arxivística nacional té les seves pròpies tradicions i pràctiques que, no solament no poden ser abolides, sinó que han de ser regulades mitjançant el desenvolupament de normes i estàndards nacionals.

Pel que fa als elements de descripció, la revisió ha afegit una nova àrea, l'Àrea de Control de la Descripció, que, com a la norma ISAAR (CPF), ofereix una explicació del context mateix de la descripció. Aquesta nova àrea conté tres nous elements: *Notes de l'arxiver*, *Regles o convencions* i *Data/es de la/es descripció/ons*, que proporcionen informació pertinent sobre qui va elaborar la descripció, quines fonts va utilitzar, quines normes, regles i convencions va aplicar i quan es va elaborar la descripció en qüestió.

Tots els elements han estat esmenats d'una manera o d'una altra, almenys pel que fa a la redacció, i s'han introduït moltes millores en la definició dels objectius i les regles de diversos elements de descripció, com per exemple: referència a estàndards nacionals o locals i/o convencions, tal com ja s'ha esmentat fa un moment; referència a les regles de descripció multinivell en l'aplicació d'elements tals com *Codi/s de referència*, *Títol*, *Data/es*, *Abast i contingut*; i requisits específics per a la descripció de documents electrònics.

No obstant això, les millores més significatives que s'han introduït en la nova edició de la norma ISAD (G) són les següents:

Els dos elements de descripció anteriorment titulats *Data/es de crea* -

ció i *Dates extremes en què l'organisme productor ha generat els documents (Dates of accumulation)* s'han fusionat en un sol element anomenat *Data/es* en l'Àrea d'Identificació i Localització (veg. 3.1.3). Tal com explica la regla, la data o dates que s'han d'atribuir no poden ser només les extremes o de creació —incloent-hi les “dates relatives a les còpies, edicions, versions de, addicions a, o originals de documents generats abans de la seva adopció com a unitats documentals” — sinó també altres tipus de dates aplicables a la unitat de descripció d'acord amb regles i pràctiques locals.

L'element de descripció anteriorment anomenat *Història de la custòdia* s'ha reformulat com a *Historial arxivístic* per tal que proporcioni informació no solament sobre les diverses responsabilitats relatives a la custòdia física dels materials, sinó també sobre “aquelles accions, com la història de l'organització, producció d'instruments de descripció contemporanis, reutilització dels documents d'arxiu per a d'altres finalitats o migracions informàtiques, que han contribuït a establir-ne l'estructura i l'organització actuals” i puguin ser significatius per a la seva autenticitat, integritat i interpretació (veg. 3.2.3)

Els elements corresponents a l'Àrea d'Accés i Control i l'Àrea de Documentació Associada s'han reorganitzat per tal d'eliminar-ne les ambigüitats i corregir-ne les incoherències. El text dels elements de descripció corresponent a aquestes dues àrees s'ha reformulat amb l'objectiu de garantir una millor comprensió de la utilització sobre accés, reproducció, existència de còpies i localització d'originals. En concret, aquesta informació similar, que anteriorment estava dividida en dos elements diferents *Unitats de descripció relacionades* i *Documentació complementària*, s'ha inclòs en un únic element de descripció anomenat *Unitats de descripció relacionades* (veg. 3.5.3).

L'abast de l'element anomenat *Bibliografia* (veg. 3.5.4) ha adquirit una extensió més àmplia que en la primera edició. En la nova edició inclou publicacions no solament basades en la unitat de descripció (per exemple transcripcions de documents publicats, etc.), sinó també amb relació a la unitat de descripció (per exemple, la història del fons descrit), que no s'hagin indicat prèviament en el camp d'abast de l'element.

Aquestes són les principals millores introduïdes pel que fa als elements de descripció. En general, la intenció de l'ICA/CDS era proporcionar definicions més aclaridores de l'abast de cadascun dels elements i també regles més coherents sobre la seva utilització en la descripció arxivística.

Per a una millor comprensió de les regles i les seves aplicacions, s'ha augmentat el nombre d'exemples inclosos en el text. Sovint contenen aclariments necessaris per comprendre el context del qual s'han extret i també el cas que pretenen exemplificar. Les llengües en què s'han redactat els exemples han passat a ser quatre: anglès, francès, italià i portuguès (cinc amb l'espanyol, que es va afegir en la versió publicada per al Congrés de Sevilla). A més dels exemples il·lustratius del text,

també s'hi ha afegit un Apèndix B en què s'inclouen exemples íntegres, igual que a l'ISAAR (CPF). En aquest Apèndix B es descriuen de manera detallada els conceptes de fons, sèrie, tipus documental i unitat documental, utilitzant tots els elements de descripció necessaris. A més, també es relacionen entre ells per tal de mostrar la manera com s'haurien d'aplicar les regles de descripció multinivell.

Pel que fa a l'Apèndix A, s'hi ha inclòs un nou diagrama que recull l'aspecte més innovador dels estàndards de descripció desenvolupats per l'anterior Comissió Ad Hoc, és a dir, la relació entre el sistema de descripció de la unitat arxivística i la descripció independent però interrelacionada del/s productor/s, que s'hauria d'incloure i mantenir en un fitxer d'autoritats sobre el/s productor/s. El diagrama constitueix una presentació clara de com el concepte i la pràctica del "control d'autoritat", que ja fa molts anys que els bibliotecaris i documentalistes han implementat en la seva pràctica catalogadora, es pot adoptar per a la descripció arxivística i, d'aquesta manera, millorar la recuperació d'informació en els sistemes arxivístics i alhora garantir una millor comprensió del context de creació dels documents i arxius.

En conclusió, doncs, l'ICA-CDS està convençut que les millores introduïdes en la norma ISAD (G) com a resultat del procés de revisió conduiran a una acceptació més àmplia de la norma ISAD (G) i la convertiran en una nova eina imprescindible per als processos de descripció arxivística, que serà utilitzada per un nombre cada cop més elevat d'institucions arxivístiques de tot el món.

Resumen

Tras ofrecer una visión general de la evolución registrada en el campo de las normas descriptivas internacionales durante la última década, la ponencia analizará el proceso de revisión de la norma ISAD (G) llevado a cabo por el ICA/CDS durante el período 1998-2000 y presentará la segunda edición de esta norma. En el curso de la ponencia se ilustrarán las principales mejoras que aporta el nuevo texto, destacando los cambios incorporados tanto en la introducción como en las distintas áreas y elementos de las descripciones. Además, se pondrá de relieve la necesidad de desarrollar normas descriptivas nacionales y de relacionar las normas nacionales con las internacionales, de conformidad con los principios que recoge la introducción de la ISAD (G).

Como la primera tarea que deberá abordar el nuevo ICA/CDS nombrado por el Congreso del ICA en Sevilla es la revisión de la norma ISAAR (CPF), se ofrecerá una presentación sucinta de la norma que regula el control de los productores por parte de las Administraciones Públicas; para ello, se prestará especial atención a la relación entre las descripciones de materiales de archivo según la norma ISAD (G) y la descripción de los productores según la norma ISAAR (CPF).

En el apartado final de la ponencia se ilustrarán las tendencias de futuro en el proceso de normalización descriptiva internacional; en concreto, se debatirá el plan de trabajo del ICA/CDS para el próximo cuatrienio y se invitará al público asistente a exponer comentarios y sugerencias que puedan ser de utilidad para conseguir que la actividad del Comité responda con mayor eficacia a las necesidades y demandas de la comunidad archivística internacional en el campo de las descripciones archivísticas.

Résumé

Après avoir offert une vision générale de l'évolution enregistrée dans le domaine des normes descriptives internationales durant la dernière décennie, le rapport analysera le processus de révision de la norme ISAD (G) réalisé par l'ICA/CDS durant la période 1998-2000 et présentera la deuxième édition de cette norme. Au cours du rapport, les principales améliorations apportées au nouveau texte seront illustrées, l'accent étant mis sur les changements intégrés dans l'introduction comme dans les différents éléments et aires de description. De plus, le besoin de développer des normes descriptives nationales sera mis en relief ainsi que celui de rattacher les normes nationales aux normes internationales, conformément aux principes que recueille l'introduction de l'ISAD (G).

Attendu que la première tâche qui devra être abordée par le nouveau ICA /CDS nommé par le Congrès de l'ICA à Séville est la révision de la

norme ISAAR (CPF), une présentation succincte de la norme qui réglemente le contrôle des producteurs de la part des administrations publiques sera proposée; pour ce faire, une attention spéciale sera prêtée au rapport entre les descriptions de matériaux des archives selon la norme ISAD (G) et la description des producteurs selon la norme ISAAR (CPF).

Le paragraphe final du rapport illustrera les tendances de futur dans le processus de normalisation descriptive internationale; concrètement le plan de travail du ICA/CDS sera débattu pour la prochaine période de quatre ans et le public assistant sera invité à faire part des commentaires et suggestions qui pourraient s'avérer utiles pour que l'activité du Comité réponde d'une façon plus efficace aux nécessités et aux demandes de la communauté archivistique internationale dans le domaine des descriptions d'archives.

Summary

After a general overview on the developments of international descriptive standards during the last decade, the lecture will focus on the ISAD (G) revision process carried out by the ICA/CDS in the years 1998-2000 and will present the second edition of the standard. The main improvements will be illustrated pointing out the changes both in the Introduction and in areas and elements of descriptions. The need of the development of national descriptive standards and the relationships between national and international standards will be stressed according to the statements included in the Introduction of ISAD (G).

As the immediate task undertaken by the new ICA/CDS appointed in the ICA Seville Congress will be the ISAAR (CPF) revision, a brief presentation of the standard for the authority control of creators will be proposed, focus on the relationships between the descriptions of archival material, according to ISAD (G), and the description of creators, according to ISAAR (CPF).

In the last part of the lecture, the further developments of the process for international descriptive standardisation will be illustrated, discussing the work plan of the ICA/CDS for the next quadrennium and asking the audience for comments and proposals that can be useful to let the activity of the Committee better answer to needs and requests of the international archival community in the field of archival descriptions.